

УДК 349.2

**ТВОРЧІ ВІДПУСТКИ ЗА ЗАКОНОМ УКРАЇНИ «ПРО ОСВІТУ»
ВІД 05.09.2017 № 2145-VIII**

Лежнєва Т. М.,

*доцент кафедри права
Університету ім. Альфреда Нобеля,
канд. юрид. наук, доцент*

Черноп'ятов С. В.,

*доцент кафедри права
Університету ім. Альфреда Нобеля,
канд. юрид. наук*

Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII¹ (далі – Закон № 2145-VIII) передбачає, що «педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники мають право на творчу відпустку строком до одного року не більше одного разу на 10 років із зарахуванням до стажу роботи» (абз. 13 ч. 1 ст. 54). У зв'язку із цією новелою виникає питання про правову природу «нової» творчої відпустки (далі – НТВ) за Законом № 2145-VIII та її співвідношення із «традиційною» творчою відпусткою (далі – ТТВ), передбаченою ст. 77 Кодексу законів про працю України² та ст. 16 Закону України «Про відпустки»³ (далі – Закон № 504/96-BP) та додатково врегульованою постановою КМУ від 19.01.1998 № 45 (далі – ПКМУ № 45)⁴.

Аналіз відповідних нормативно-правових актів дає підстави стверджувати про наявність значних відмінностей між НТВ та ТТВ:

1. ТТВ в нинішньому вигляді має так званий «цільовий характер», «цілеспрямованість»⁵, оскільки надається для закінчення дисертаційних робіт, написання підручників чи наукових праць. НТВ конкретної цілі не має.

2. Суб'єктом права на ТТВ є будь-який працівник. Суб'єктами права на НТВ є педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники.

¹ Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII // Голос України. – 2017. – № 178-179.

² Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. – Дод. до № 50.

³ Про відпустки: Закон України від 15.11.1996 № 504/96-BP // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 2. – Ст. 4.

⁴ Про затвердження умов, тривалості, порядку надання та оплати творчих відпусток : постанова Кабінету Міністрів України від 19.01.1998 № 45 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 3. – Ст. 105.

⁵ Денисюк О. О. Правове регулювання творчих відпусток в Україні: дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.05. – Київ, 2016. – С. 24.

3. НТВ у цілому має безумовний характер. Надання ж ТТВ пов'язане із низкою умов, серед яких не лише наявність цілі у вигляді закінчення дисертації чи написання підручника або наукової праці, але і: 1) щодо ТТВ для закінчення дисертації – рекомендація вченої ради про доцільність надання ТТВ, наданню якої передують наукова доповідь здобувача на засіданні кафедри, відділу або лабораторії, де проводиться наукова робота, та надання останніми вченої ради мотивованого висновку з обґрунтуванням тривалості ТТВ; 2) щодо ТТВ для написання підручника або наукової праці – довідка видавництва про включення підручника чи наукової праці до плану випуску видань на поточний рік; заява всіх членів авторського колективу.

4. Частота (періодичність) надання НТВ є обмеженою: «не більше одного разу на 10 років». Регулювання ТТВ не знає такого обмеження. Єдине – ТТВ не надається для закінчення дисертацій працівникам, які закінчили, відповідно, аспірантуру чи докторантуру або здобувають той же науковий ступінь повторно.

5. ТТВ передбачає збереження на її час місця роботи (посади) та заробітної плати (див. ПКМУ № 45). Щодо НТВ Закон № 2145-VIII передбачає лише зарахування її тривалості до стажу роботи. Питання збереження заробітної плати залишається відкритим¹.

У зв'язку із цим виникає нагальна потреба визначення співвідношення НТВ та ТТВ. Це завдання має як наукове, так і прикладне значення – для з'ясування правових норм, які підлягають застосуванню до цього різновиду відпусток.

При визначенні співвідношення НТВ та ТТВ (і взагалі – місця НТВ у системі відпусток), на нашу думку, мають право на існування наступні основні правові позиції.

1. НТВ – це різновид ТТВ, тобто творчої відпустки, передбаченої ст. 16 Закону № 504/96-ВР.

Частина 1 вказаної статті, встановлюючи, що «творча відпустка надається працівникам для закінчення дисертаційних робіт, написання підручників та в інших випадках, передбачених законодавством» [тут і далі курсив авторів], допускає можливість надання творчих відпусток фактично з будь-яких підстав, в тому силі «нецільових», аби вони були передбачені законодавством.

В такому випадку на НТВ в силу ч. 2 ст. 16 Закону № 504/96-ВР мають поширюватися і положення ПКМУ № 45, крім тих, які суперечать природі НТВ. Тобто на НТВ поширюють дію пунктів 4 і 5 ПКМУ № 45. Оскільки положення п. 4 є очевидними, суттєвим є лише положення п. 5: «На час творчих відпусток за працівниками зберігається місце роботи (посада) та заробітна плата. Порядок обчислення середньої заробітної плати визначається згідно із законодавством».

На користь такої позиції свідчить тотожність термінів, що законодавець вживає на позначення НТВ та ТТВ – «творча відпустка». Виходячи із

¹ Збереження місця роботи (посади) (з тією чи іншою мірою модальності), на нашу думку, є атрибутивною ознакою будь-якої відпустки.

правил юридичної техніки, за відсутності вказівки на інше, законодавчі терміни мають єдине значення в межах єдиної правової системи.

Також ця позиція має такі переваги: 1) усуває неясності в правовому регулюванні НТВ; 2) уможливорює практичне застосування НТВ без додаткового регулювання; 3) є найбільш сприятливою для працівника.

2. НТВ – самостійний, новий, незалежний від ТТВ вид відпусток.

Така позиція стає можливою завдяки ст. 4 Закону № 504/96-ВР, яка, закріпивши в ч. 1 перелік (систему) відпусток, в ч. 2 зазначає про відкритість цього переліку: *«законодавством, колективним договором, угодою та трудовим договором можуть установлюватись інші види відпусток»*.

В цьому випадку залишається відкритим питання про збереження заробітної плати. З одного боку, відповідно до ч. 3 ст. 2 Закону № 504/96-ВР, *«право на відпустки забезпечується гарантованим наданням відпустки визначеної тривалості із збереженням на її період місця роботи (посади), заробітної плати (допомоги) у випадках, передбачених цим Законом»*. Таким чином, для визнання відпустки оплачуваною необхідною є вказівка на це в законі. З іншого боку, в Законі № 504/96-ВР система відпусток без збереження заробітної плати формалізована у вигляді закритого переліку підстав, за яких *«відпустка без збереження заробітної плати за бажанням працівника надається в обов'язковому порядку»* (ст. 25) та вказівки на можливість надання відпустки без збереження заробітної плати за згодою сторін з інших підстав, але не більше ніж 15 календарних днів на рік (ст. 26).

Така позиція, хоча і ставить працівника у менш вигідне становище, проте видається більш адекватною принципу розумності, оскільки збереження заробітної плати на 1 рік є суттєвими витратами для роботодавця.

Принагідно слід зазначити, що схожий до НТВ вид відпусток передбачений в російському законодавстві про освіту¹. Так, педагогічні працівники в РФ мають право на *«довготривалу відпустку»* строком до одного року не рідше ніж через кожні десять років безперервної педагогічної роботи». При цьому за працівниками зберігається місце роботи (посада), а також обсяг навчального навантаження; не допускаються звільнення з ініціативи роботодавця (крім випадків ліквідації) та переведення на іншу роботу. Така відпустка за замовчуванням є неоплачуваною, але оплата може бути передбачена колективним договором.

В будь-якому разі слід визнати недостатній юридико-технічний рівень закріплення НТВ у Законі № 2145-VIII та необхідність удосконалення регулювання НТВ у напрямку уточнення її природи та умов.

¹ Об образовании в Российской Федерации : Федеральный закон от 29.12.2012 № 273-ФЗ // Собрание законодательства РФ. – 2012. – № 53 (ч. 1). – Ст. 7598; Об утверждении Порядка предоставления педагогическим работникам организаций, осуществляющих образовательную деятельность : приказ Минобрнауки России от 31.05.2016 № 644 // Российская газета. – 2016. – № 152.